

ACTIVITATEA DESPĂRȚĂMÂNTULUI CENTRAL JUDEȚEAN CARAȘ (ORAVIȚA) AL ASTREI ÎN PERIOADA 1918–1937

Dumitru Tomoni*

Cuvinte cheie: Caraș, Oravița, despărțământ județean, cercuri culturale, biblioteci populare
Keywords: Caraș, Oravița, county district section, cultural societies, country libraries

Modificarea statutelor „Astrei” în ședința specială din 9 noiembrie 1924 a Adunării Generale din Arad¹ a creat cadrul statutar pentru înființarea despărțămintelor centrale județene în anul 1926. Acestea erau organe intermediare între centru și despărțămintele de plasă și aveau sediul în reședința plasei centrale.

Despărțămintele județene erau conduse de către un comitet format din 15 membri, aleși de către adunarea despărțământului pe timp de 5 ani „dintre cei mai vrednici, devotați și muncitori membri fondatori, pe viață și activi ai «Asociațiunii», domiciliați pe teritoriul despărțământului”². Din comitetul despărțământului județean făceau parte, de drept, președinții tuturor despărțămintelor din plasele județului. Organul executiv al comitetului era biroul, constituit din funcționarii onorifici ai despărțământului: președintele, vicepreședintele, secretarul, casierul, controlorul, bibliotecarul și economul. Principalele atribuții ale comitetului erau: inițierea, organizarea, conducerea și supravegherea vieții culturale și economice de pe teritoriul despărțământului printr-o susținută activitate organizatorică și de propagandă culturală. Comitetul avea obligația de a înființa și organiza cercurile culturale în toate localitățile urbane și rurale de pe teritoriul despărțământului.

---

* Liceul Făget, jud. Timiș, e-mail: dtomoni@yahoo.com.

¹ Serviciul Județean Sibiu a Arhivelor Naționale, Fond *Astra*, doc. 2041/1924, f. 179-181 (în continuare SJSAN).

² *Regulamentul pentru regionalele, despărțămintele și cercurile culturale ale „Astrei”*, art. 15.

mântului, de a le îndruma și supraveghea activitatea, de a organiza Case Naționale, biblioteci, școli țărănești, expoziții, conferințe etc³.

Membrii comitetului se constituiau în cinci comisii, după aptitudinile, pregătirea și dorința acestora: comisia pentru organizarea cercurilor culturale; comisia pentru propaganda culturală prin cursuri, conferințe, răspândirea publicațiilor, colaborarea cu alte societăți; comisia pentru Casa Națională și sala de citit; comisia bibliotecilor, muzeelor și serviciului de colportaje; și comisia pentru înscrierea de membri, încasarea taxelor și a altor venituri și constituirea fondurilor. Pe lângă activitatea în comisii, fiecare dintre membrii comitetului coordona activitatea unuia sau mai multor cercuri culturale.

În Ardeal și Banat s-au constituit 23 de despărțăminte centrale județene: Alba Iulia, Arad, Bihor, Brașov, Caraș, Ciuc, Făgăraș, Hunedoara, Maramureș, Mureș, Năsăud, Odorhei, Sălaj, Satu Mare, Severin, Sibiu, Someș, Târnava Mare, Târnava Mică, Timiș-Torontal, Treiscaune și Turda⁴.

În Banat, cele trei despărțăminte centrale județene – Timiș-Torontal, cu sediul la Timișoara, Severin, cu sediul la Lugoj și Caraș, cu sediul la Oravița – coordonau activitatea despărțămintelor constituite în plășile acestor județe, așa cum rezultă din tabelul alăturat:

Despărțămintele centrale județene din Banat (1926-1937)

Nr. crt.	Despărțământul central județean	Despărțământul de plasă
1	Caraș (Oravița)	1 Oravița 2 Bocșa 3 Bozovici 4 Moldova Nouă 5 Reșița 6 Sasca Montană („Vichentie Babeș”)

³ *Ibidem*, art. 16; vezi și Eugen Hulea, „Astra”. *Istoric, organizare, activitate, statute și regulamente*, Sibiu, 1944, p. 32-33; Ioan Holhoș, *Sistemul organizatoric pentru susținerea și realizarea programului cultural educativ al „Astrei”*, în „Astra” 1861-1950, *Asociația transilvană pentru literatura română și cultura poporului român*, coord. Victor V. Grecu, Sibiu, 1987, p. 256-257; Valer Moga, *Astra și Societatea 1918-1930*, Cluj Napoca, 2003, p. 298.

⁴ *Transilvania* (Sibiu), an. LVII, nr. 8-9, august-septembrie, 1926, p. 402-403; vezi și Valer Moga, *op. cit.*, p. 299-302.

2	Severin (Lugoj)	1 Lugoj 2 Caransebeș 3 Orșova 4 Sacu 5 Teregova
3	Timiș-Torontal (Timișoara)	1 Timișoara 2 Buziaș 3 Ciacova 4 Comloșu Mare 5 Deta 6 Giulvăz 7 Jimbolia 8 Lipova 9 Periam 10 Recaș 11 Sînnicolau Mare 12 Vinga

Despărțământul Oravița s-a constituit ca despărțământ județean, sub denumirea de „Despărțământul Caraș“, în urma adunării din 29 decembrie 1926, sub conducerea profesorului Ilie Rusmir de la liceul din Oravița⁵.

Conducerea despărțământului, după ce a făcut o analiză profundă a realităților social-economice și culturale a zonei arondate și, în special, a satului românesc, a stabilit mai multe direcții de acțiune. Potrivit acestui program se dorea: înființarea de despărțăminte de plasă, cercuri culturale și biblioteci populare, reactivarea corurilor și reuniunilor de cântări, susținerea de conferințe pentru a conștientiza efectele tuberculozei și sifilisului, adevărate „plăgi sociale“ și cele ale scăderii natalității, îndrumarea agricultorilor și crescătorilor de vite pentru îmbunătățirea soiurilor de plante și a raselor de animale, sprijinirea agricultorilor pentru comercializarea produselor agricole, redobândirea încrederii în intelectualii satelor și ai orașelor etc⁶.

Pe lângă despărțământul central Oravița, în cadrul despărțământului județean Caraș mai funcționau și 5 despărțăminte de plasă: Reșița, Bocșa-Montană, Bozovici, Sasca-Montană și Moldova Nouă⁷. Activitatea lor a

⁵ *Transilvania*, an LVIII, nr. 10-11, octombrie-noiembrie, 1927, p. 475.

⁶ Serviciul Județean Caraș Severin a Arhivelor Naționale, *Fond Astra. Despărțământul județean Caraș*, dosar 1/1930, f. 61 și dosar 2/1931, f. 47 (în continuare: SJCSAN).

⁷ *Ibidem*, dosar 5/1932, f. 43-49 și dosar 6/1933, f. 16; vezi și *Vestul* (Timișoara), an V, nr. 1138 din 15 iulie 1934.

fost diferită de la un an la altul, în funcție de agenda evenimentelor și zelul conducătorilor.

Înființarea de cercuri culturale în localitățile mai importante a constituit o preocupare primordială a conducerii despărțământului județean. Numărul cercurilor culturale va crește de la 38 în anul 1930⁸, la 40 în 1932⁹ și la 46 în 1937¹⁰, despărțământul județean Caraș situându-se din această perspectivă în rândul despărțămintelor fruntașe ale „Astrei“.

Tabel nr. 23 Cercurile culturale din județul Caraș în anul 1937¹¹

Nr. crt.	Cercul cultural	Plasa	Președintele cercului
1	Bozovici	Bozovici	Alexandru Boldescu - judecător
2	Rudăria	Bozovici	Nicolae Careba – preot
3	Borlovenii Vechi	Bozovici	T. Borchescu – preot
4	Șopotul Vechi	Bozovici	Iosif Găină
5	Pătaș	Bocșa	L. Lăzărescu – învățătoare
6	Dalboșeț	Bozovici	Brebenția
7	Prilipeți	Bozovici	Ilie Ursu – notar
8	Lăpușnicu Mare	Bozovici	N. Bihoiu – preot
9	Gârbovăț	Bozovici	N. Micicoi – învățător
10	Sasca Română	Răcăjdia	A. Mihailovici – preot
11	Cărbunari	Răcăjdia	M. Groșian – ziarist
12	Răchitova	Oravița	Alexa Olariu – preot
13	Greoni	Oravița	Gheorghe Vișan – agricultor
14	Milcoveni	Răcăjdia	Petru Bena – învățător
15	Iam	Răcăjdia	Gheorghe Seracin
16	Berliște	Răcăjdia	Gheorghe Dănescu – preot
17	Pojojena de Jos	Moldova Nouă	Vasile Blaj – preot

⁸ SJCSAN, *Fond Astra. Despărțământul județean Caraș*, dosar 2/1931, f. 16-19.

⁹ *Ibidem*, dosar 6/1931, f. 16-17.

¹⁰ *Ibidem*, dosar 23/1937, f. 62-64.

¹¹ *Ibidem*.

18	Ciclova Montană	Oravița	Vasile Crețu – preot
19	Ciclova Română	Oravița	D. Ciocârlie – învățător
20	Broșteni	Oravița	Eugeniu Macovei – învățător
21	Maidan	Oravița	I. Balmez – notar
22	Ciuchici	Răcăjdia	Brutus Belcean – preot
23	Petrila	Răcăjdia	I. Gârcu – agricultor
24	Dognecea	Bocșa	I. Roiescu – inginer
25	Gârliște	Reșița	Axente Popovici – preot
26	Târnova	Reșița	Contantin Ilie – preot
27	Baziaș	Moldova Nouă	P. Constantinescu
28	Socol	Moldova Nouă	Nicolae Chirițescu – locotenent
29	Oravița (Valea Minerilor)	Oravița	Iacob Boșica – învățător
30	Moldova Veche	Moldova Nouă	A. Gruia – preot
31	Ticvaniul Mic	Oravița	Romulus Suciu – preot
32	Bogodiuți	Răcăjdia	Ion Corcan
33	Jitin	Oravița	Linția Teodor – preot
34	Văliug	Reșița	Gheorghe Pungă – învățător
35	Sușca	Moldova Nouă	Septimiu Daș – preot
36	Socolar	Răcăjdia	Ion Duma – învățător
37	Agadici	Oravița	Gheorghe Mățeu – preot
38	Vrâniuț	Răcăjdia	Simion Bartolomeu – preot
39	Răcăjdia	Răcăjdia	Gheorghe Simion – preot
40	Mercina	Răcăjdia	Leonte Polgar – notar
41	Vrani	Răcăjdia	Iosif Râta – preot
42	Oravița Română	Oravița	Cornel Jurca – preot
43	Ilidia	Răcăjdia	–
44	Ciortea	Răcăjdia	Ion Ursu – învățător
45	Vărădia	Oravița	Nica Paul – notar
46	Macoviște	Răcăjdia	Iacob Crețu – preot

Paralel cu înființarea cercurilor culturale, conducerea despărțământului județean s-a preocupat și de crearea bibliotecilor populare în cât mai multe localități. Dacă în anul 1928 funcționau doar 9 biblioteci populare¹², în 1932 numărul lor a crescut la 40¹³, iar peste un an, la 60¹⁴, chiar dacă uneori activitatea lor lăsa de dorit pentru că erau „împreunate cu bibliotecile altor societăți culturale“¹⁵. Pe lângă aceste biblioteci primite de la Sibiu vor funcționa și biblioteci donate de unele personalități sau de alte societăți culturale. Astfel, în 1933, ministrul Instrucțiunii Publice, Cultelor și Artelor, Dimitrie Gusti, a donat 15 biblioteci unor comune din județul Caraș¹⁶. În același timp, președintele despărțământului de plasă Bozovici, Coriolan Buracu, a primit din partea Bibliotecii „I. G. Bibicescu” din Turnu Severin 12 biblioteci a câte 400 de volume fiecare, inclusiv mobilier pentru localitățile: Bozovici, Bănia, Borlovenii Vechi, Dalboșeț, Gârbovăț, Lăpușnic, Pătaș, Prilipeți, Prigor, Șopotul Vechi și Rudăria și o bibliotecă cu 800 de volume pentru despărțământul de plasă din Bozovici¹⁷. O bibliotecă importantă, ce cuprindea aproape 2 500 de volume avea și despărțământul de plasă din Sasca Montană¹⁸. Biblioteca oferea cititorilor 8 colecții de ziare politice și sociale și mai multe reviste: „Transilvania“, „Cele trei Crișuri“, „Convorbiri Literare“, „România Ilustrată“, „Viața Românească“, „Revista corurilor din Banat“, „Semenicul“, „Banatul“, „Tribuna Banatului“ etc¹⁹. Între anii 1931–1938 despărțământul central județean Caraș a încercat fără succes crearea unei biblioteci publice în Oravița prin unificarea bibliotecii despărțământului cu bibliotecile publice înființate de scriitorul și prefectul Ion Dongorozi.

Sușținerea de prelegeri și conferințe a constituit cea mai importantă și constantă activitate a despărțământului județean Caraș. Tematica a fost diversă, dar cele mai multe dintre ele abordau aspecte importante ale vieții materiale, spirituale și sociale ale satului cărășan: „Grădinăritul“, „Creșterea animalelor și valorificarea lor prin cooperare“, „Sfaturi igienice“, „Despre tuberculoză“, „Despre sifilis“, „Bolile contagioase“, „Cancerul și

¹² *Transilvania*, an 59, nr. 12, decembrie, 1928, p. 1039.

¹³ *Vestul*, an. IV, nr. 871 din 3 august 1933.

¹⁴ *Ibidem*, nr. 1138 din 15 iulie 1934.

¹⁵ SJCSAN, *Fond Astra. Despărțământul județean Caraș*, dosar 6/1933, f. 16.

¹⁶ *Vestul*, an. IV, nr. 871 din 3 august 1933.

¹⁷ SJCSAN, *Fond Astra. Despărțământul județean Caraș*, dosar 2/1931, f. 18.

¹⁸ *Ibidem*, dosar 8/1931, f. 29.

¹⁹ *Transilvania*, an 60, nr. 10-11, octombrie-noiembrie, 1929, p. 828.

porfilaxia lui“, „Despre alcoolism“, „Criza morală și urmările ei“, „De ce suntem săraci?“²⁰. Numeroase conferințe au fost dedicate unor teme importante din istoria românilor: „Mihai Viteazul“, „Originea neamului românesc“, „Luptele de la Tisa-Budapesta“, „Ziua de 10 Mai“, „Ziua de 1 Decembrie“ etc²¹. Numărul conferințelor va crește de la 22 în anul de activitate 1927/1928²² la 66 în 1931/1932²³ și 132 în 1933/1934²⁴. Conferențiarii erau intelectualii județului – Ilie Rusmir, Petre Corneanu, Coriolan Buracu, Ilie Groșianu, Ion Țeicu, A. Perianu, Cornel Dăneț, Andrei Mălăescu, Ion Fira etc., dar și universitarii clujeni Gheorghe Bogdan-Duică și Patrichie Râmneanțu sau directorul Muzeului Bănățean Timișoara, dr. Ioachim Miloia.

Suștinerea de conferințe era inclusă în mod obligatoriu și în programul manifestărilor organizate cu ocazia aniversării sau comemorării unor personalități cărășene, așa cum au fost academicianul Simeon Manguica²⁵, istoricul Ioan Sârbu, generalul Traian Doda²⁶ și revoluționarul pașoptist Eftimie Murgu²⁷. Din dorința de a da „drept pildă vie generațiilor tinere“ și a-și exprima prețuirea față de aceste personalități, conducerea despărțământului a ridicat monumente sau a așezat plăci comemorative. La 20 aprilie 1929 a avut loc la Bozovici solemnitatea dezvelirii monumentului pașoptistului bănățean Eftimie Murgu, la care au participat sute de țărani din Valea Almăjului și numeroși intelectuali din principalele orașe din Banat. Solemnitatea a început în casa culturală prin ședința festivă a despărțământului Oravița, la care a fost invitat și prof. univ. Gheorghe Bogdan-Duică care a susținut prelegerea „Viața și faptele lui Eftimie Murgu“²⁸. În 1933 s-a ridicat în Oravița monumentul altui bănățean, iluministul Damaschin Bojincă²⁹. Cu ocazia adunării generale a despărțământului județean Caraș organizată la Rudăria, la exact un deceniu de la moartea istoricului Ioan Sârbu, conducerea despărțământului a dezvelit, în prezența unui public numeros și a

²⁰ SJCSAN, *Fond Astra. Despărțământul județean Caraș*, dosar 6/1933, f. 17-20.

²¹ *Ibidem*.

²² *Transilvania*, an. 59, nr. 12, decembrie 1928, p. 1039-1040.

²³ SJCSAN, *Fond Astra. Despărțământul județean Caraș*, dosar 5/1932, f. 43-48.

²⁴ *Vestul*, an. V, nr. 1138 din 15 iulie 1934.

²⁵ SJCSAN, *Fond Astra. Despărțământul județean Caraș*, dosar 5/1932, f. 46.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*, dosar 2/1936, f. 56.

²⁸ *Răsunetul* (Lugoj), an. VIII, nr. 19 din 5 mai 1929.

²⁹ SJCSAN, *Fond Astra. Despărțământul județean Caraș*, dosar 6/1933, f. 17.

fanfarelor din Bănia și Prilipeți, o placă comemorativă cu inscripția: „În amintirea marelui istoric Dr. Ioan Sârbu/anul 1865–1922/, s-a așezat această placă pe casa strămoșească de către asociația culturală Astra, desp. Caraș, 9 iunie 1932”³⁰.

Tot în scopul cunoașterii vieții și activității unor personalități bănățene sau a istoriei locale, conducerea despărțământului a tipărit mai multe lucrări având chiar și o editură proprie. Astfel, în anul 1930 a văzut lumina tiparului o broșură cu numele almăjenilor morți în primul război mondial, tipărită în 1000 de exemplare și distribuită gratuit familiilor celor dispăruți. În același an s-a tipărit un Almanah al Almăjului și un calendar de perete cu fotografiile lui Eftimie Murgu, Ioan Sârbu, Traian Doda, Gheorghe Novacovici și a celui mai bătrân stejar din lunca Almăjului³¹. În 1932, conducerea despărțământului a publicat în editura proprie broșura comemorativă „Viața și opera lui Simion Manguica”, iar în anul următor lucrarea „Viața și opera bănățeanului Damaschin Bojincă”, scrisă de profesorul Traian Topliceanu³².

Având convingerea că prin artă se dă posibilitatea contemporanilor și posterității să cunoască și să aprecieze gradul de cultură, personalitatea și profunzimea țaranului român, despărțământul a încurajat aranjarea de expoziții cu premii pentru a scoate în evidență creațiile artei românești în ceea ce privește portul, țesăturile și broderiile și pentru a deștepta gustul și dragostea pentru ele. Astfel de expoziții s-au organizat în anul 1928 la Orșova³³ (pentru costume bănățene), în 1932 la Bozovici și la Oravița³⁴ (cu secții etnografice, istorice, industriale, de pictură și sculptură bănățeană, de demografie și cultură, de ocupații tradiționale etc.), la Rudăria (pentru cusături naționale) și la Sasca-Montană (pentru costume naționale)³⁵.

Admirația pentru istoria națională și dorința de păstrare a vestigiilor istorice s-a văzut și din încercarea de înființare de muzee locale, remarcându-se în acest sens „Muzeul Almăjului” din Bozovici, ce deținea peste 200 de obiecte, monede romane, maghiare din secolul al XIII-lea, arme, tablouri vechi, obiecte casnice și de îmbrăcăminte, fotografii așezate în

³⁰ *Ibidem*, dosar 5/1932, f. 4.

³¹ *Ibidem*, dosar 2/1931, f. 22.

³² *Ibidem*, dosar 6/1933, f. 16.

³³ Gheorghe Preda, *Activitatea „Astri” în 25 de ani de la Unire (1918-1943)*, Sibiu, 1944, p. 230.

³⁴ SJCASAN, *Fond Astra. Despărțământul județean Caraș*, dosar 6/1933, f. 20.

³⁵ Gh. Preda, *op. cit.*, p. 230.

dulapuri și mese tip vitrină. Tot despărțământul Bozovici a tipărit un pliant cu numele almăjenilor morți în timpul primului război mondial, ce a fost distribuit gratuit familiilor celor căzuți la datorie³⁶. Membrii despărțământului Sasca-Montană l-au însoțit pe Ioachim Miloia, directorul Muzeului Banatului din Timișoara, într-o periegeză arheologică, reușind cu această ocazie să se descopere însemnate urme ale civilizației romane și dacice. Prin aceste periegeze și prin donațiile unor iubitori de istorie din zonă, muzeul din Timișoara s-a îmbogățit cu numeroase obiecte și monede romane, un frumos lanț de bronz, numeroase brățări de metal și bijuterii romane, 400 de monede de pe timpul lui Constantin cel Mare, acte miniere din anii 1782–1793, un permis de armă din anul 1808 etc³⁷.

Din dorința de a pune în valoare mișcarea corală din județele Caraș, existentă încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, conducerea despărțământului va acorda o atenție constantă corurilor și fanfarelor. În primăvara anului 1930, din inițiativa lui Vasile Goldiș, a avut loc la Oravița o dezbatere cu tema „Astra și corurile“, cu participarea dirijorilor de coruri din 8 localități³⁸. Cei prezenți au subliniat atât rolul important avut de mișcarea corală în cadrul mișcării naționale române până la Marea Unire, cât și situația dificilă în care se află unele coruri și fanfare. Pe lângă starea generală de apatie, cauza esențială o reprezenta implicarea factorului politic. Potrivit punctului de vedere exprimat de participanții la această adunare: „Politica rău înțeleasă, care a adus atâtea instituții culturale și economice la sapă de lemn s-a cuibărit și aici. Corurile și fanfarele vechi, cu trecut glorios în luptele politice naționale s-au desființat, iar puținele care au mai rămas s-au scindat în două sau în trei după partidele politice din sat sau oraș“³⁹. Pentru revigorarea mișcării corale, adunarea a hotărât să se înființeze în cadrul despărțământului o secție a corurilor și fanfarelor care va avea un președinte și 5 membri și se va ocupa de integrarea activităților corale în cadrul programului general al despărțământului. Cele mai bune coruri și fanfare urmau să fie recompensate printr-o subvenție anuală votată de către conducerea despărțământului. În același timp, toți dirijorii urmau să fie trimiși la cursuri de pregătire, iar cei mai valoroși la Conseruatorul din Timișoara. Preoții și învățătorii satelor urmau să fie membri

³⁶ SJCSAN, *Fond Astra. Despărțământul județean Caraș*, dosar 2/1931, f. 22.

³⁷ *Transilvania*, an. 61, nr. 7-10, iulie-octombrie 1930, p. 59.

³⁸ SJCSAN, *Fond Astra. Despărțământul județean Caraș*, dosar 1/1930, f. 36.

³⁹ *Ibidem*, f. 40.

activi ai corurilor și să ia parte la conducerea lor împreună cu toți ceilalți intelectuali din localitatea respectivă. Politica urma să fie exclusă din activitatea corurilor și fanfarelor, iar acelea care s-ar abate de la acest principiu urmau să fie excluse din cadrul despărțământului. În schimb, conducerea despărțământului se obliga să tipărească culegeri de cântece, pe care urma să le distribuie gratuit corurilor și fanfarelor. În sprijinirea mișcării corale urmau să fie atrase și organele administrației locale: primarii, notarii și consilierii locali⁴⁰. Din păcate, acest proiect de revigorare a mișcării corale nu se va aplica decât parțial, activitatea corurilor și fanfarelor fiind sub potențialul și tradiția moștenită.

Cu toate acestea, despărțământul va menține o colaborare constantă cu reuniunile corale și fanfarele din localitățile județului Caraș. Ele au fost invitate atât la manifestările organizate cu ocazia adunărilor generale, cât și la sărbătorirea unor evenimente importante din istoria națională sau a unor personalități bănățene. De fiecare dată conducerea despărțământului a oferit premii celor mai valoroase coruri și fanfare. Astfel, cu ocazia adunării generale ținută la 26 iulie 1931 în Bocșa Montană s-a organizat un concurs de coruri și fanfare în grădina restaurantului „Cerbul de aur“, la care au participat corurile: „Traian Grozăvescu“ din Oravița, „Mihai Gașpar“ din Bocșa Montană, „Doina“ din Vasiova, cele din Bărbosu, Ramna și Ocna de Fier, precum și reuniunea de cânt și lectură din Dognecea, reuniunea de cânt din Bocșa Română și societatea muzicală din Bocșa Română⁴¹. La sfârșitul concursului au fost premiate corurile din Oravița, Bocșa Română și Ocna de Fier. La concursurile de fanfare au participat fanfarele din Vermeș, Valeapai, Bocșa Montană, U.D.R. Bocșa Română și Bozovici, fiind premiată fanfara din Bozovici⁴². Activități similare s-au organizat și cu ocazia celorlalte adunări generale și nu numai. Astfel, la adunarea generală a „Astrii“ organizată în anul 1930 la Caransebeș⁴³, în prezența regelui Carol al II-lea, conducerea despărțământului a acordat o subvenție de 1000 lei fanfarelor din Bozovici și Prilipeți, care au participat la programul artistic organizat cu această ocazie⁴⁴. Conducerea despărțământului s-a preocupat și de premiera elevilor cu rezultate deosebite obținute la învățătură. În 1930

⁴⁰ *Ibidem*, f. 40-44.

⁴¹ *Ibidem*, dosar 2/1931, f. 36.

⁴² *Ibidem*, f. 36-37.

⁴³ Dumitru Tomoni, *Adunarea generală a „Astrii“ de la Caransebeș (1930)*, în *Banatica*, 17, 2005, p. 505-521.

⁴⁴ SJCSAN, *Fond Astra. Despărțământul județean Caraș*, dosar 5/1932, f. 43.

au fost donate 279 volume pentru premii școlare: 57 Liceului de băieți „General Dragalina“ din Oravița, 70 școlilor primare din Oravița, 29 Gimnaziului de fete din Oravița și 123 volume școlilor din Broșteni, Greoni, Rachitova și Ciclova Montană⁴⁵. La sfârșitul anului școlar următor s-au mai donat 57 volume liceului de băieți și 29 volume Gimnaziului de fete din Oravița⁴⁶. În perioada 12-20 mai 1935, despărțământul a organizat o expoziție de carte românească în cadrul acțiunii „Săptămâna cărții“. În acest sens, conducerea despărțământului s-a adresat mai multor edituri pentru a trimite cărți și reviste spre a le pune în vânzare. Venitul obținut din rabatul acordat a fost folosit pentru premiarea elevilor cu rezultate deosebite la învățătură⁴⁷.

Cum unul dintre obiectivele „Astrei“ încă de la înființare a fost ridicarea materială și spirituală a satului românesc, conducerea despărțământului va răspunde solicitării Comitetului Central de la Sibiu de a organiza școli țărănești. Prima școală țărănească s-a deschis la 15 ianuarie 1935 în Oravița, fiind sprijinită și de conducerea „Astrei“ care, în ședința din 3 februarie 1934, a hotărât alocarea unei subvenții de 10 000 lei⁴⁸. Cursurile, cu o durată de 30 de zile, au fost urmate de 29 de cursanți. Ele au fost susținute în mod gratuit de profesori, învățători, ingineri și avocați din Oravița⁴⁹. Pentru anul următor, școala țărănească din Oravița a beneficiat de sprijinul Prefecturii județului Caraș, a preturilor de plasă⁵⁰, a Camerei Agricole Caraș și, bineînțeles, a conducerii „Astrei“. Cursurile s-au deschis în ziua de 4 februarie, cu participarea a 25 de cursanți cu vârsta cuprinsă între 22 și 37 de ani. S-au predat atât lecții de specialitate – botanică, zootehnie, agricultură, cooperatie etc. – cât și lecții de educație națională și cetățenească: limbă și literatură română, istorie, economie politică, drept și legislație, igienă și muzică⁵¹. Cursanților li s-au prezentat și o serie de conferințe cu subiecte adecvate: „Așezarea impozitelor și perceperea lor“, „Cooperatia în criza financiară“, „Purtarea pe stradă, în societate, familie“, „Reguli la masă“, „Salutul, purtarea față de autorități“, „Ce să citim; organizarea unei biblioteci“, „Cum trebuie organizat un cerc cultural“ etc.

⁴⁵ *Ibidem*, dosar 2/1931, f. 20.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 5-6.

⁴⁷ *Ibidem*, dosar 14/1935, f. 19.

⁴⁸ *Ibidem*, dosar 8/1934, f. 4.

⁴⁹ *Ibidem*, dosar 14/1935, f. 7.

⁵⁰ *Ibidem*, *Fond Pretura Plășii Bozovici*, dosar 10/1936, f. 8.

⁵¹ *Ibidem*, *Fond Astra. Despărțământul județean Caraș*, dosar 20/1936, f. 5-11.

Cursurile au fost absolvite de 23 de cursanți, între care și 5 tineri români din Iugoslavia. Activitatea școlii țărănești din Oravița va continua și în anii următori, când asemenea școli se vor deschide și în alte localități din județ.

Realizările despărțământului central județean Caraș s-au remarcat și prin unele activități specifice acestui despărțământ: înființarea de Case Naționale, deschiderea unui cinematograful și efectuarea de cercetări monografice.

Conducerea despărțământului a acordat în mod constant ajutoare bănești necesare ridicării unor case naționale în unele localități mai importante, solicitând în acest sens și sprijinul Comitetului Central de la Sibiu. Asemenea edificii culturale se vor construi la Broșteni, Răchitova⁵², Reșița, Ciclova Montană, Vrani, Secășeni și Rusova-Nouă⁵³.

Numeroase probleme a ridicat funcționarea cinematografului „Astra” din Oravița, dar prin tenacitatea președintelui Ilie Rusmir ele au fost depășite. Până în 1930 cinematograful, ce aducea un venit considerabil, a funcționat într-o casă particulară, dar odată cu vânzarea ei sucursalei locale a Băncii Naționale au început să apară probleme pentru găsirea unei locații corespunzătoare. După zeci de intervenții făcute guvernatorului Băncii Naționale, conducerii Asociației de Teatru, Casinou și de Cetire din Oravița, a hotelului „Coroana” din Oravița și a altor asociații și instituții locale⁵⁴, la 5 ianuarie 1934 primește autorizație de funcționare în localul Asociației de Teatru, Casinou și Cetire⁵⁵. Cinematograful a constituit un mijloc eficient de propagandă culturală prin zecile de filme educative prezentate atât adulților cât și elevilor care se bucurau de reduceri importante de prețuri. Din păcate, veniturile realizate au fost insuficiente pentru zidirea unui palat cultural în Oravița, așa cum preconizase conducerea despărțământului.

Aceasta din urmă s-a remarcat și prin susținerea cercetărilor monografice din Valea Almăjului, o zonă bine definită, formată din 16 sate „lipsite de drumul de fier [...] cu un port național aproape uniform, grai românesc destul de bine păstrat, obiceiuri vechi, abundente”⁵⁶. Cercetările

⁵² *Ibidem*, dosar 271931, f. 23.

⁵³ *Ibidem*, dosar 6/1933, f. 21.

⁵⁴ *Ibidem*, dosar 1/1930, f. 8; 3/1932, f. 2-5; 5/1932, f. 36-37; 7/1933, f. 3-48 și 9/1934, f. 5.

⁵⁵ Sim. Sam. Moldovan, *Oravița de altădată și teatrul cel mai vechi din România*, Oravița, 1938, p. 141.

⁵⁶ *Transilvania*, an 67, nr. 6, noiembrie-decembrie, 1936, p. 592.

s-au efectuat cu sprijinul Institutului de Igienă și al Muzeului Etnografic din Cluj. Echipa de cercetători era formată din dr. Petru Râmneanțu, premiat de Academia Română pentru studiile din secuime, ce trebuia să cerceteze demografia și alimentația zonei, dr. Făcăoaru pentru teste de inteligență și cercetări antropologice, Eugen Dabija pentru probleme juridice, dr. L. Netoliczka pentru etnografie, Ion Chelcea pentru folclor, dr. L. Ruva și dr. Gheorghe Runcan pentru medicină terapeutică, dr. Gheorghe Laeș pentru zootehnie, inginer Pavel Grecu pentru agronomie și agricultură, Olga Tuzenco pentru alimentație, prof. Ilie Rusmir și Al. Damian pentru plante medicinale, ing. I. Muntean pentru silvicultură, Sim. Sam. Moldovan și înv. I. Nemeș pentru istoria bisericii⁵⁷. Cercetările s-au efectuat în comunele Borlovenii Vechi și Pătaș în perioada 27 iunie-23 iulie, beneficiind de sprijinul material al conducerii despărțământului. Paralel cu cercetările efectuate s-au făcut peste 300 de consultații medicale și s-au dat tratamente gratuite, 30 de perechi de concubini au fost convinși să se căsătorească, s-au ținut 32 de conferințe, un curs de altoire și unul de gospodărie, au fost vizitate mai multe gospodării dându-se sfaturi în domeniile agriculturii, sănătății, igienei și creșterii copilului. Rezultatul cercetărilor a fost adus la cunoștința autorităților județene pentru a putea elabora un program cultural-economic și sanitar pentru satele județului.

Cu excepția anului 1935, despărțământul central județean Caraș și-a ținut cu regularitate adunările generale la: Oravița (10 iunie 1928, 14 iulie 1929 și 8 iulie 1936); Reșița (29 iunie 1930); Bocșa Montană (26 iulie 1931); Rudăria (9 iunie 1932); Moldova Nouă (22 iulie 1933); Sasca Montană (8 iulie 1934) și Vrani (13 iunie 1937)⁵⁸. Adunarea Generală de la Moldova Nouă a ales un nou comitet județean, care a condus despărțământul până la constituirea Regionalei „Astra Bănățeană”. Noua conducere era formată din: Ilie Rusmir (președinte), Ioan Bolboca (vicepreședinte), Andrei Mălăescu (secretar general), Nicolae Băulescu (secretar), D. Gopșian (casier) și Traian Mica (jurisconsult). Membri în comitet au fost aleși: Nicolae Lighezeanu, Maxim Radovan, Virgil Musta, I. Cioc, Petre Corneanu, Ioan Nedelcu și D. Boitor⁵⁹.

⁵⁷ SJCSAN, *Fond Astra. Despărțământul județean Caraș*, dosar 20/1936, f. 35-36; vezi și *Acțiunea* (Lugoj), an. III, nr. 28 din 19 iulie 1936.

⁵⁸ SJCSAN, *Fond Astra. Despărțământul județean Caraș*, dosar 26/1939, f. 1.

⁵⁹ *Vestul*, an. IV, nr. 871 din 3 august 1933.

Prin eforturile conducerii despărțământului și, în special, ale președintelui Ilie Rusmir, precum și prin multitudinea activităților desfășurate, despărțământul central județean Caraș a reușit să-și facă simțită prezența în viața culturală a județului, să fie un reper și pentru alte asociații culturale și să se bucure de aprecierea conducerii de la Sibiu.

THE ACTIVITY OF ASTRA'S CENTRAL DEPARTEMENT FROM CARAȘ COUNTY (ORAVIȚA) DURING 1918-1937

Abstract

Oravita district section was set up under the name „CARAS DISTRICT SECTION” following the meeting of December 20, 1926, under the leadership of the High School teacher Ilie Rusmir from the High School in Oravița.

Besides the central Oravița district section within Caraș county district section, there were 5 small rural district sections: Reșița, Bocșa-Montană, Bozovici Sasca-Montană and Moldova Nouă. Their activity was different every year depending on the leaders' agenda and enthusiasm.

The setting up of the cultural societies in the most important places was the main concern of the leadership of the Caras district section. The number of cultural societies will increase up to 38 in 1930, to 40 in 1932 and to 46 in 1937, Caras District section being from this point of view one of the distinguished district sections of "Astra". In parallel with setting up cultural societies, the leadership of Caras district section was concerned with setting up country libraries, in as many places as possible. While in the year 1928 there were only 9 country libraries, in 1932 their number increased to 40 and a year later to 60. Delivering lectures was the most important and constant activity of Caras district section. There were many subjects but most of them dealt with important aspects of material, spiritual and social life in the rural area of Caras county. Given the efforts of the leadership of the district section, mainly those of president Ilie Rusmir, as well as the multitude of the activities involved, the Central district section of Caras made its presence felt in the cultural life of the county, being at the same time a guide mark for other cultural societies and enjoying appreciation from the leadership in Sibiu.